

Daniel Kroupa

Laudatio

u příležitosti udělení

Ceny Nadace Dagmar a Václava Havlových VIZE 97

Martinu Bútorovi

Pražská křižovatka

5. října 2019

Vážené dámy, vážení pánové

Nebyl jsem to já, kdo rozhodl o udělení ceny VIZE 97 Martinu Bútorovi, ale kdosi, kdo také usoudil, že kdybych o této ceně rozhodoval já, udělil bych jí Martinovi Bútorovi a proto je na mně, abych své rozhodnutí zdůvodnil. Nejhorší na celé věci je, že kdybych skutečně o udělení ceny VIZE 97 rozhodoval já, rozhodně bych jí Martinu Bútorovi udělil, jenom nevím, koho bych pověřil, aby mé rozhodnutí zdůvodnil. Vzhledem k tomu, že se v daném případě nejedná o úkol nijak obtížný, protože laureát ve svém životě vykonal mnoho věcí, za které si ocenění zaslouží, přijal jsem jinak nevděčnou úlohu chvalořečníka. Nevděčnou je tato úloha proto, že ten, kdo obdrží cenu a sklídí chválu, je jeden, zatímco těch, kteří cenu nedostanou a nikdo je nepochválí, je mnoho. Nezbyvá mi než doufat, že v tomto sále přítomni nejsou.

Když jsem si tedy připravoval svojí řeč, napadlo mě, že by mohlo být užitečné, abych měl obraz úplný, zapátrat na internetu po tom, co o Martinu Bútorovi říkají ti, kteří jej nemají v lásce. A hle, narazil jsem na výrok, který mě zaujal svou stručností a výstižností: „Vytvoril Kisku, teraz je za Čaputovou, tento protislovenský zloduch...okrem toho riadi tzv. Slušné Slovensko, Sorošové mimovládky, liberálne media...“.

Tady bych mohl svojí řeč skončit, protože tento výčet udělení ceny odůvodňuje dostatečně. Tak tedy připomenu jenom pro úplnost některé další výkony, jimiž Martin Bútor ovlivňoval veřejný život v Československu, ve Slovenské republice a v zahraničí. Absolvoval Filozofickou fakultu Univerzity Komenského a své sociologické vzdělání uplatňoval již záhy jako redaktor studentských časopisů Echo, Reflex a Kultúrny život. Bylo to v letech politického uvolnění 1966 – 1969, z něhož jsme se tehdy všichni radovali a které skončilo sovětskou okupací.

V období normalizace, kdy se lámaly charaktery a lidé proto, aby si udrželi prestižní místa, byli ochotni zločin přepadení nazývat bratrskou internacionální pomocí, se Martin Bútor stáhnul do Výzkumného ústavu práce, kde pracoval jako dokumentarista. Čestní lidé se řídili zásadou: žít se prací, ne kolaborací. V roce 1977 odmítl hlasovat pro rezoluci odsuzující Chartu 77, čímž si svůj pošramocený kádrový profil nijak nevylepšil. Nenapravit si ho ani aktivitou v prostředí nezávislých intelektuálů kritických vůči režimu. V následujícím desetiletí byl terapeutem v Protialkoholní poradně, kde mohl alespoň zúročit své sociologické vzdělání.

Pak přišly slavné dny Sametové revoluce. Již 23. listopadu 1989 Martin Bútor patřil k těm, kteří projevíli odvahu a rozvahu. Neváhal vystoupit na mítinku na náměstí SNP bez ohledu na možné nebezpečné následky, protože v té chvíli ještě nikdo nevěděl, jak to dopadne. Ve svém projevu řekl tato slova: „Definitívne sme sa zbavili strachu. Démon strachu je zahnaný. Sme odkliati!“ Ano, byla to kletba strachu, která naše národy držela s ohnutým hřbetem a ti, kteří strach překonali, zlomili kletbu totalitní moci. Což ovšem byl teprve začátek. Svobodu bylo třeba odpracovat.

Martin Bútora spoluzakládal Verejnost proti násiliu (VPN) a stal se členem Koordinačního centra, kde měl za úkol připravit program tohoto hnutí pod názvem Šanca pre Slovensko. Tehdy jsme se seznámili, když jsme tento program před prvními svobodnými volbami koordinovali s programem Občanského fóra, který jsem měl s Josefem Vavrouškem na starosti já. A jeho zásluhou proběhlo všechno tak hladce a bezkonfliktně, že vlastně nemám o čem referovat. Více se mi do paměti vrylo jiné setkání o pár měsíců později. Došlo k němu na jednání nejvyšších ústavních činitelů 28. října 1990 na zámku ve Slavkově. Martin byl tehdy poradcem Václava Havla a ten mě požádal, abych mu pomohl připravit návrh česko-slovenské deklarace pro společný stát. Jenže Martin už měl návrh výtečně zpracovaný a skoro hotový v počítači. S jejím zněním jsem po malých úpravách naprosto souhlasil a tak naše spolupráce trvala pár minut. Zato přimět pány Měčiara, Čarnogurského, Pitharta, Čalfu a další, aby se na jejím znění shodli, byla práce na celý den. Venku napoleonští vojáci čekající u nabitých kanónů v parádních historických uniformách a připravení odpálit slavnostní salvu, mezi tím zimou zmodrali.

Po rozdělení Československa se Martin Bútora věnoval akademické činnosti. Habilitoval se na Karlově univerzitě, kde před tím přednášel a v letech 1993 – 1998 učil také na Katedře politologie Trnavské univerzity, absolvoval studijní pobyty v Oxfordu, Princetonu a v Budapešti. Publikoval doma i v zahraničí v prestižních časopisech. V letech 1993 – 1997 byl předsedou Slovenského centra PEN klubu, podporoval a koordinoval projekt orální historie, zachycující vzpomínky lidí, kteří přežili holokaust. Podporoval svou účastí i řadu dalších neziskových organizací. V roce 1997 spoluzaložil Institut pro veřejné otázky (IVO) a stal se jeho prezidentem. V rozjitřených politických sporech v neblahé éře mečiarismu tento institut nabízel politické analýzy založené na empirických datech a publikoval kritické reflexe, které šly tehdy vládnoucím politickým představitelům dosti proti srsti.

Svým dílem Institut pro veřejné otázky přispěl ke změně poměrů, k probuzení občanské společnosti, která vytvořila zázemí k vítězství demokratických sil a k odvrácení nebezpečí nastolení autoritářské formy vlády, která by Slovenské republice znemožnila začlenění do euroatlantických struktur. Nastala nová a mnohem příznivější politická situace, která přinesla nové výzvy a nové úkoly. Pošramocenou pověst Slovenska bylo třeba napravit zejména ve Spojených státech amerických a tato role připadla Martinu Bútorovi. Stal se v roce 1998 novým velvyslancem ve Washingtonu, kde jsem měl možnost jej vidět při práci a myslím, že přijetí jeho země do NATO je také jeho zásluha. Já jsem se při setkání na zastupitelském úřadě radoval ze setkání s vynikajícím a dosud nedoceněným slovensko-americkým filosofem Michaellem Novakem, který byl i jeho přítelem.

Za to, že svůj diplomatický úkol splnil a za další jeho záslužnou činnost, se Martinovi Bútorovi dostalo řady ocenění. National Endowment for Democracy (NED) mu v roce 1999 po zásluze udělil Medaili za službu demokracii (Democracy Service Medal). Získal také v roce 2001 medaili Jána Papánka, dále Heritage Award kterou mu udělila The Czech and Slovak Heritage Association. V roce 2002 dostal Cenu za politiku a diplomacii, kterou uděluje společnost Friends of Slovakia, The

Celebration of Freedom Award od American Jewish Committee a za svou diplomatickou činnost při začleňování Slovenska do NATO Křišťálové křídlo. Prezident Slovenské republiky mu udělil Řád Ľudovíta Štúra II. třídy za obhajobu lidských práv a rozvoj občanské společnosti. V roce 2011 mu polský prezident udělil Rytířský kříž Řádu za zásluhy. S výctem ocenění raději předčasně skončím, aby snad členové VIZE 97 nedospěli k názoru, že tento člověk má medaili a cen tolik, že už další nepotřebuje.

Po návratu domů v roce 2003 se Martin Bútora rozhodl kandidovat na funkci prezidenta Slovenské republiky, zřejmě proto, že už ho nebavilo přijímat různá vyznamenání a zachtělo se mu je udělovat. Osvědčil velkou odvahu, protože do volebního klání 2004 šel bez stranické podpory a přesto se umístil na důstojném šestém místě z dvanácti, se ziskem 6,51 %, což v absolutních číslech znamenalo 129 387 hlasů. Můj hlas mu chyběl jedině proto, že nemám na Slovensku volební právo. Myslím, že kdyby kandidoval v České republice, dostal by hlasů mnohem víc.

V letech 2009 – 2014 se vrátil na akademickou půdu, učil v Centru pro severoamerická studia při Ekonomické univerzitě v Bratislavě a v roce 2014 se stal poradcem prezidenta Kisky pro zahraniční politiku a občanskou společnost. A nepochybujte o tom, že mu radil dobře.

Martin Bútora je také spisovatelem, který vydal několik prozaických knížek, psal filmové scénáře, napsal několik odborných pojednání a do mnoha odborných knih přispěl. Jeho publicistická a novinářská činnost je založena na solidních sociologických znalostech a jedinečné zkušenosti člověka, kterému bylo dopřáno projít rozmanitými segmenty lidské společnosti od zdola až do nejvyšších diplomatických a politických pater. Mezi jeho publikacemi nalezneme texty věnované problematice alkoholismu, holokaustu, občanské společnosti, budování, úpadku a nového vzestupu demokracie a novinové články o domácí i zahraniční politice.

Na poslední chvíli jsem dostal do rukou Bútorovu knihu Hľadanie nového domova, v níž píše o křehkém, zničeném, okupovaném domově, o domově v disidentském ghettu, o domově vzájemné pomoci, o ostrovech svobodného domova, o odkliatém domově, vlídnějším, slušnějším, bezpečném a občanském domově. Měl jsem čas jen na letmou četbu, ale i ta mě přiměla k přemýšlení o tom, co je to domov a kde ho hledat. Vynořovaly se mi rozmanité otázky. Je domov nějaké místo? Je to tam, kde jsme se narodili, nebo tam, kde jsme byli vychováni anebo tam, kde jsme nakonec zakotvili? Je domov nějaké prostředí, kde jen tak bydlíme nebo kde se dobře cítíme? Nakonec jsem se dopracoval k definici: domov je tam, kde nás mají rádi.

A tak milý Martine Bútoro, vítej doma!

Daniel Kroupa